

ยุทธจริยาและธรรมจรรยา

ศาสตราจารย์ เสรีชัย พันธรังษี*

ก่อนสมัยฟื้นฟูเมจิ (Meiji Restoration) พ.ศ. 2410 - 2455 มีนักรบเชื้อชาติอาซาโนะคนหนึ่ง ชื่อ สุนะโตโมะ (Sunetomo) ตระกูลนาเบชิมะ (Nabeshima) ครอบครองเกาะกิวชู ภาคใต้ของประเทศญี่ปุ่น ได้รวมหลัก “บูชิโด” ส่วนใหญ่ไว้เป็นลายลักษณ์ มอบเป็นคู่มือสั่งสอนกลุ่มคนในพวก และตระกูลของตน ให้ถือเป็นยุทธจริยา และเป็นธรรมจรรยา เรียกว่า ฮางาคูเระบูชิโด (Hagakure Bushido) ขอนำมาแสดงไว้ในที่นี้

ปัญญาของชาติอาซาโนะ

ไม่ว่าในที่ไหนที่ใด ในมหาสมุทร ห้วยหุบเหวผา และภายใต้พสุธา ไม่ว่าเวลาไหน หน้าทีของเรา คือ ปฏิบัติกิจอันก่อประโยชน์เป็นนิจแก่เจ้านายของเรา หน้าทีแห่งบุคคลผู้เป็นบริวารของโชกุนนาเบชิมะ เป็นหลักใหญ่แห่งความเชื่อของเราทั้งหลาย เป็นสัจจะอันถาวรชั่วนิรันดร์

ในชั่วชีวิตนี้ ข้าพเจ้าไม่เคยคำนึงถึงประโยชน์ส่วนตน มากกว่าประโยชน์ของเจ้านาย ข้าพเจ้าไม่ทำวันและเวลาให้หมดไปด้วยประโยชน์ตนเอง ยิ่งกว่าประโยชน์ของเจ้านาย เมื่อข้าพเจ้าตายไป ข้าพเจ้าจะกลับมาเกิดอีก ๗ ครั้ง เพื่อคุ้มครองเจ้านาย

จึงขอปฏิญาณไว้ 4 ประการ คือ

1. เราจะไม่เป็นที่สองรองใคร ในการปฏิบัติหน้าที่

2. เราจะทำตัวให้เป็นประโยชน์ แก่เจ้านายของเรา

3. เราจะทำหน้าที่ ต่อบิดามารดาของเรา

4. เราจะมีเมตตากรุณา แก่คนทั้งหลาย

ตราบเท่าที่เราะลึกถึงปัญญาของเรา ทุกเช้าเย็น ได้ กำลังของเราจะเพิ่มขึ้นเป็น 2 เท่า ก้าวล่วงเสียได้ซึ่งกำลังของคนอื่น จริงอยู่ เราอาจก้าวไปข้างหน้าได้อย่างช้าๆ เช่นเดียวกับการคืบคลานของตัวหนอน แต่การก้าวของเราจะมั่นคงตรงทางอยู่เสมอ

ความจริงแห่งความตาย

ที่เรียกว่า “บูชิโด” ยุทธจริยา นั้น หมายถึง ความตาย

ณ ที่ซึ่งมีทางเลือกได้ 2 ทาง ระหว่างความเป็น กับ ความตาย นักรบทุกคนต้องเหลือไว้เพียงทางเดียว คือ ความตาย เหตุผลนั้นคือ จงวางใจของท่านไว้ตามทางที่ท่านเลือก อาจมีบางคนมาท้วงว่า ตายไปทำไม ความตายไม่มีประโยชน์แก่ท่าน ท่านควรมีชีวิตอยู่ต่อไป การทักท้วงของบุคคลเหล่านั้น ย่อมมีแน่ ในเมื่อคนเรา

* คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ราชบัณฑิต

เห็นชีวิตตัวเองสำคัญกว่าเกียรติยศ (แต่ปฏิกิริยาของเรา) เราเสียเกียรติยศแล้ว ต้องเลือกเอาความตายเป็นเครื่องกู้เกียรติยศ

ความตายเท่านั้น ที่ล้างความเสียชื่อเสียงได้ ดังนั้นเมื่อเสียเกียรติยศ จงตั้งใจปรึกษาตัวเองว่า เราควรตายด้วยวิธีใด ทุกเวลาเช้า ทุกเวลาเย็น จงสวดลมหายใจให้สดชื่น เพื่อเตรียมตัวตาย และวางใจไว้อย่างนั้น คือวางใจว่า “ตาย”

ตราบใด วางใจตายได้ เพื่อเรียกร่องเกียรติยศ ตราบนั้นชีวิตจะเที่ยงตรง มีความเป็นธรรมดา หาได้ยาก ท่านจงทำหน้าที่ของท่าน เมื่อทำหน้าที่ได้ อาวุธประจำตัวท่านจะเป็นอาวุธที่ปราศจากสนิม

ความตายกับความจริง

อะไรคือความหมาย ตามทางแห่งความตาย?

ความหมายแห่งความตาย คือ เมื่อทุกสิ่งทุกอย่างหาความจริง(ความถูกต้องเที่ยงธรรม)ไม่ได้สักอย่างเดียวก็นิ่งมีเหลืออยู่ทางเดียว คือ ความตาย เพราะความตายเป็นความจริง เที่ยงธรรม ไม่มีลวง

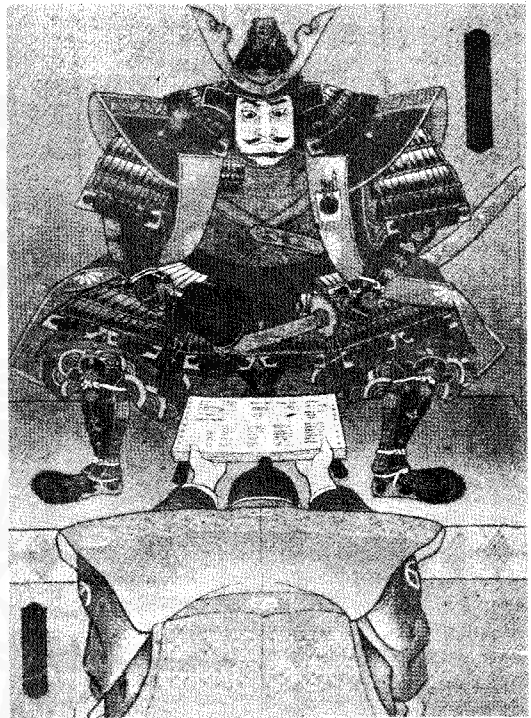
การเผชิญหน้ากับความตาย

การเผชิญหน้ากับความตาย คือ ความกล้าหาญ ผู้เผชิญหน้าต่อความตายด้วยความยินดี ได้แก่ผู้กล้าหาญที่แท้จริง คนเช่นนี้มีอยู่น้อย หรือไม่มีเลย

มีคนเป็นอันมาก สนองค้นหา และแสวงหาแต่เกียรติยศ เขาไม่รู้ว่ ะไรคือการเสียเกียรติยศและอะไรคือเกียรติยศ มีคนเป็นอันมาก ยอมเสียโอกาสในขณะสุดท้าย เพราะหัวใจของบุคคลผู้นั้น เกิดความรู้สึกระหวั่นขี้ลาด และหมดความกล้า ไม่กล้าเผชิญหน้าต่อความตาย

ความตายอันมีเกียรติยศ

ความตายย่อมมาถึงบุคคลทุกคน ไม่ว่าราชาหรือกระยาจก เราเตรียมตัวไว้เพื่อตายหรือไม่ก็ตาม แต่ความ

ตายจะมาถึงเราโดยไม่ต้องสงสัย บางทีเราอาจคิดว่า จะยังไม่ตาย จนกว่าคนอื่นได้ตายไปแล้ว หากใครคิดดังนี้ คนนั้นคือผู้กำลังทำความผิด ความตายจะมาถึง ก่อนที่ตนเองจะรู้ตัว เราต้องพบความตายแน่นอน เราต้องเตรียมพร้อม เพื่อจะพบกับความตาย

เมื่อความตายคืบเข้ามาถึง

บุชิโด-ยุทธจริยา-จรรยาของนักรบ หมายความว่า การต่อสู้ไปถึงปลายทาง การต่อสู้ นั่น คือการต่อสู้สังหารศัตรู(ชั่ว) ต่อสู้ด้วยมือทั้ง 2 ของเราเอง เราคนเดียวเท่านั้น จะทำได้ถนัดมือกว่าคนอื่น อนึ่ง การต่อสู้ นั้น ต้องกระทำ เพื่อเจ้านายหรือพ่อแม่สถานเดียว

การเผชิญหน้าศัตรู

1. ในสมรภูมิ ต้องพยายามนำหน้าคนอื่นเสมอ จงคิดเสมอว่า ทำอย่างไร จึงจะข้ามพ้นเส้นของศัตรูไปได้ อย่าต่อสู้ด้วยการอยู่ข้างหลังคนอื่น อย่าเสียโอกาสเพื่อ

แสดงความกล้าหาญในเวลาเช่นนั้น

2. เราอาจถูกทอดทิ้งอยู่โดดเดี่ยว แต่ต้องรักษาตำแหน่งแห่งการต่อสู้ของเราไว้อย่าให้เปลี่ยนแปลง ข้างหน้าของเรา อาจมีผู้ใดผู้หนึ่งปรากฏขึ้นมาได้อีก อาจเป็นได้ทั้งมิตรและศัตรู

3. ให้สำนึกว่า ความกล้าหาญ เป็นหนึ่งไม่มีสอง จะเป็นคนกล้าหาญไม่รองใคร และด้วยเหตุนี้ เราอาจเป็นคนกล้าหาญ ซึ่งไม่มีใครเทียม

4. ศิลปะแห่งการต่อสู้ ที่ถูกต้อง มีอย่างเดียวคือสู้ เพื่อให้ชนะ ถ้ามิฉะนั้น ท่านจะเป็นคนแพ้

แม้ศึกระยะจะหลุดจากร่าง

นักรบอาจพลาดท่า ศึกระยะอาจหลุดจากร่าง เพราะมือของศัตรู แต่อย่าหมายความว่า ที่สุดได้มาถึงแล้ว เพราะเหตุนั้น ถ้าวิญญาณแห่งการต่อสู้ยังแข็งแรงอยู่ ก็อาจยังศึกระยะของศัตรูให้หลุดออกจากร่างได้ แม้ว่าศึกระยะของตนไม่มีอยู่ นักรบต้องมีความอดทน ทนอยู่จนกระทั่งฆ่าศัตรูได้ ในเมื่อตนยังไม่หมดลมหายใจ

การเข้าสู่ศัตรู

เมื่อเราเผชิญหน้าศัตรู เราควรรู้สึกเสมือนตกอยู่ท่ามกลางความมืด มองหาทางสู้ไม่ได้ แต่ทว่า เราจงหยุดคิดเสียครู่หนึ่งก่อน จากนั้นความสว่างจะค่อยๆ เกิดขึ้น และต่อสู้ได้โดยไม่เสียที หรือเสียแต่น้อยที่สุด

คำแนะนำของนักรบเก่า

1. ทุกสิ่งเป็นไปได้ทั้งสิ้น เมื่อท่านคิดว่ามันจะเป็น
2. หนึ่งหมายอยู่ใกล้มือ หนึ่งเสืออยู่ไกลมือ
3. อย่าเสียดายเสีย ถ้าต้องการให้มันวิ่ง
4. ความกล้าหาญ ชนะสิ่งทั้งปวง
5. ชีวิตหมดได้ แต่ชื่อไม่หมด
6. เงินทองหาได้ แต่คนดีและคนจริง หายาก
7. ผู้ชายที่สร้างหัวเราะ (พูดคำ หัวเราะคำ)

คือคนขี้ขลาด ผู้หญิงที่สร้างหัวเราะคือหญิงเสเพล

8. แม้รู้แล้ว จงแสวงหาความรู้อีก จะเป็นคนน่ารัก เมื่อไม่รู้ ต้องแสวงหาความรู้และจะเป็นคนฉลาด

9. เหลียวตามาบ้าง จะได้เห็นถึง 8 ทิศ

10. รู้จริงสิ่งเดียว จะเข้าใจถึงพันสิ่ง

11. อย่าอ้าปากหาหวานนอน ต่อหน้าคนอื่น ถ้า(รู้ตัวว่า) จะอ้าปากหาเวลาใด จงปิดปากด้วยพัด หรือชายเสื้อ

12. หมวกซึ่งอยู่บนหัว จะหล่นมาอยู่ที่เท้าได้ ถ้าปล่อยไว้ให้คนอื่นกระชากลงมา

การฝึกของชาตืออาชาไนย

เมื่อถึงเวลาฝึกยุทธวินัย(ในเวลาทำงาน) นักรบไม่ควรคำนึงถึงเวลาพัก แม้จะอยู่ในบ้านของตน นักรบต้องขยัน ทำงานตามหน้าที่ของตน เช่นเดียวกับเมื่ออยู่ต่อหน้าคน

นักรบควรสงวนคำพูด เมื่อมีเรื่องต้องพูด 10 คำ ควรสงวนคำพูด พูดเพียงคำเดียว

ก่อนหน้าเปล่งคำพูด แม้เพียงคำเดียวก็ดี ควรระวังริมฝีปากของท่าน จงระลึกว่าคำพูดคำเดียว ถ้าพูดให้ดี มีค่าเท่ากับพูดร้อยคำ

กิจที่ต้องระวัง

ตามทางแห่งพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้ดังนี้

1. ถ้าลุ่มน้ำไปตามลำธาร จงพิจารณาความลึกตื้นของกระแสธาร ถ้าไม่รู้จะตกลงสู่เหว แล้วจมน้ำตัวเอง ถ้ามุ่งทำหน้าที่ให้แก่เจ้านายของตน โดยไม่มีความรู้ จังหวะเวลา ไม่รู้วาระนำใจของเจ้านาย หน้าที่ที่ท่านนั้น จะได้ผลเพียงเล็กน้อย ความเร่งร้อนแห่งหัวใจ จะพาให้ถึงความพินาศ

ความลึกล้ำแห่งลำธาร และความลึกล้ำแห่งหัวใจ เจ้านาย เป็นสิ่งควรระวังเท่าๆ กัน

2. ผู้รับใช้เจ้านายที่ดี ได้แก่ผู้รับใช้ทั้งในเวลานายติ และร้าย ผู้ใดคิดเพียงรับใช้เจ้านายในวันนี้ (เพราะนายติ) ไม่ยอมรับใช้ในวันพรุ่งนี้ (เพราะนายร้าย) ผู้นั้นเป็นคนไม่มีค่าจึงคิดถึงทั้งวันนี้ และพรุ่งนี้

3. จงปฎิญาณว่า จะไม่ทำใครให้ขวยอายและท้อแท้ใจ ในขณะที่เขาทำหน้าที่ ปลอ่ยให้เขามุ่งต่อหน้าที่ของเขา จะดีเลวอย่างไร ย่อมเป็นการเพียงพอสำหรับเขา

บุคคลไม่ควรปลอ่ยให้คนอื่นมีความสงสัยในตน คนเราอาจมีความสงสัยได้ อาจเป็นเรื่องความยุติธรรม ความเที่ยงตรง และบางทีก็สงสัยในเหตุผล

ถ้าผู้ใดมีความผิด เพราะความรื้อนแรงแห่งจิตใจของเขาเอง จงทำให้เขาเกิดความสบายใจ ชีวิตนี้มีระยะสั้น จงก้าวไปข้างหน้าโดยไม่มีเวลาหยุด จงอย่าหยุดทำในสิ่งที่ท่านพอทำได้

ระวังด้วยเกล้า

เมื่อมีการเลี้ยง และมีการดื่ม อย่าลืมระวังด้วย คนเรามักจะดื่มโดยลืมตัวเพราะต้องการให้เมา เมื่อดื่มหมดไป 1 ด้วย จงมองดูด้วยว่ามีลักษณะอย่างไร ผู้ที่ไม่ยอมทำเช่นนั้น จะเสียสติทุกครั้ง จะมองดูคน ให้รู้จักก็ในเวลาเขาดื่ม คนเรามักทรยศต่อตนเอง ในเมื่อดื่มเหล้าโดยไม่ระวังด้วยเกล้า

สุภาพเมื่อรับเชิญและเป็นผู้เชิญ

เมื่อรับเชิญให้ไปเป็นแขก จงคิดล่วงหน้าว่าจะทำอย่างไรต่อไป ต่อบุคคลและสถานที่ที่จะไป และต้องคิดว่า จะแสดงความอ่อนหวานอย่างไรในที่นั้น ต่อบุคคลนั้น

เมื่อเข้าไปในสถานที่นั้น จงระวังความเคลื่อนไหวของผู้เชิญ พยายามฟังคำพูดของผู้เชิญให้เข้าใจ และสนิทชิดเชื้อกับเขา นี่คือ ความสุภาพของผู้ได้รับเชิญ

เมื่อเชิญผู้ใดผู้หนึ่งมาเป็นแขกที่บ้าน อย่าได้คำนึงถึงฐานะของแขก จงยกย่องเขาให้เสมอกัน หากคิดว่าคน

ใดมีฐานะอย่างไร ท่านจะได้พบสิ่งที่ไม่เป็นมงคล เราต้องการความเป็นเพื่อน ในเมื่อไปอยู่บ้านเขาอย่างไร เขาก็ต้องการความเป็นเพื่อนในเมื่อเขามาบ้านเราเช่นเดียวกัน นี่คือ ความสุภาพของผู้เชิญ

เมื่อได้รับเชิญไปรับประทานอาหารเย็น จงระวังอย่าดื่มให้มาก เมื่อระวังได้ จะรู้ตัวดีเมื่อลากลับ อนึ่ง จงได้สติเสมอว่า ท่านควรรบกวนเวลาเจ้าของบ้านเป็นเวลานานเท่าใด แต่สิ่งสำคัญที่สุด ท่านไม่ควรทำลายความสนุกสนานระหว่างแขก โดยการลากลับเร็วเกินกว่าสมควร

ใจดีต่อผู้รับเชิญ

หากต้องรับแขกที่บ้าน ควรสังเกตกิริยาผู้มาหาว่าสิ่งที่ท่านต้อนรับเขา เขาพอใจอย่างไร และไม่พอใจอย่างไร จงทำให้เขาพอใจให้มากที่สุด โดยเฉพาะคือ ต้องให้เกียรติเขา และยกย่องเขา

หากแขกผู้มาหาแสดงความยินดีอันใด จงร่วมแสดงความยินดีนั้น ภายในห้องน้ำต้องจัดใหม่ ต้องมีผ้าเช็ดมือผืนใหม่ และอ่างล้างหน้าใหม่ ฯลฯ

หากแขกต้องค้างคืนที่บ้าน ต้องจัดเครื่องนอนใหม่ เครื่องน้ำ เครื่องบุหรี และอื่น ๆ ต้องจัดใหม่ทั้งหมด

ที่โต๊ะอาหารเข้า ให้ระวังว่า แขกโปรดปรานอาหารชนิดใด ถ้าไม่สามารถทราบได้ ควรระวังจัดผักบนโต๊ะอาหาร ให้ถูกกับฤดูของผัก

ขามูไรกับร่างกายของตน

ประวัติศาสตร์ของญี่ปุ่น สมัยเริ่มศักราชคันบุน (ประมาณ พ.ศ. 1204 - 1215) มีคำสอนไว้สำหรับขามูไรว่า ต้องอาบน้ำทุกเช้า แม้จะหนาว ต้องโกนหนวด สระผม และทำความสะอาดแก่เล็บมือทุกเช้า การทำความสะอาดแก่เล็บมือนั้น ต้องตัดให้เรียบ แล้วถูปลายเล็บด้วยหินหยาบชนิดหนึ่ง แล้วใช้หางม้าหยาบขัดเล็บอีกต่อหนึ่ง

ซามูไรต้องระวังร่างกายของตนให้สะอาด เหมือนระวังอาวุธมิให้เกิดสนิม

การทำความสะอาดต่อร่างกายเช่นนั้น แม้ข้าศึกที่จับเราได้ในยามต่อสู้กันจะไม่มี ความรังเกียจ ซามูไรที่ร่างกายสกปรกจะได้รับการดูหมิ่นจากข้าศึก

ซามูไร ต้องมีเล็บสะอาดทุกเล็บ ต้องรักษาเครื่องแต่งตัวทั้งชั้นนอกชั้นในให้เรียบร้อย บนศีรษะต้องรักษาให้สะอาด อย่าให้มีรังแค แม้แต่น้อยหนึ่งได้

ซามูไรกับความคิด

ซามูไร ต้องสำนึกไว้เสมอ ว่าตัวเองเป็นสมบัติของเจ้านาย มิใช่เป็นสมบัติของครอบครัวหรือของใคร เมื่อเชื่อถือนายเจ้านายคนใด จึงปักใจกระทำหน้าที่ด้วยความจงรักภักดีต่อเจ้านายคนนั้น

ซามูไร ต้องสำนึกไว้เสมอ ว่าเราจะทุ่มเทกำลังเพื่อยังประเทศชาติ ให้มีอำนาจและแข็งแรง จึงสำนึกอยู่

เสมออย่างนี้ ไม่ว่าจะเป็นคนมีตำแหน่งสูงหรือต่ำ และมีฐานะอย่างไร จึงมีความสำนึกหนักแน่น ไม่มีเปลี่ยนแปลง พระเจ้าหรือพระพุทธเจ้า จักมาคุ้มครองท่านเอง มีความจริงต่อตัวเอง

มิงานโดบ้างที่ท่านเห็นว่าสำคัญที่สุด มีธรรมข้อใดบ้าง ที่จะช่วยฝึกจิตใจของท่านเอง

สิ่งที่สำคัญที่สุด คือการทำให้เที่ยงตรงทุกขณะ คนทั้งหลายชอบพูดเสมอว่า เขาจะทำสิ่งนี้และสิ่งนั้น แต่เขากลับผลัดเพี้ยนไม่ทำในวันที่เขาพูด เขากลับพูดว่า จะทำในวันพรุ่งนี้

ข้อธรรมที่จะช่วยให้ดำเนินชีวิตได้ คือการจริงจังต่อตัวเอง จริงใจต่อเจ้านาย จริงใจต่อบิดามารดา และจงกล้าหาญในเมื่อตัวเองอยู่ในสนามรบ

อย่าคิดว่า พรุ่งนี้จะมีอะไรมาขัดขวาง เพราะการคิดเช่นนั้น ท่านจะเป็นคนไม่ทำอะไร และท่านจะเป็นคนโกงตนเองเสมอ

ความกล้าและความหยาบ

ผู้กล้าหาญอีกประเภทหนึ่ง คือผู้กล้าพูดถึงสิ่งหนึ่งสิ่งใด ต่อบุคคลหนึ่งบุคคลใดได้ตามฐานะของบุคคลและเหตุผล แต่ตรงข้าม ผู้ที่พูดกับใคร ๆ โดยไม่คำนึงว่าควรพูดหรือไม่ บุคคลเช่นนี้ แทนที่จะเป็นคนมีความกล้า แต่กลับเป็นคนมีความหยาบ เพราะฉะนั้น นักรบทุกคนสมควรระวังเรื่องเปล่งคำพูด ด้วยสำนึกก่อนว่า ควรพูดในที่ใด กับบุคคลใดที่ควรพูด และไม่ควรพูด

การอุทิศตน

ทุกเช้า จึงตั้งจิตอุทิศตน ด้วยการคำนึงถึงเจ้านาย คำนึงถึงพ่อแม่ และคำนึงถึงบรรพบุรุษ ท่านทั้งหลายจะมีความยินดี เช่นถ้าเราอุทิศตนต่อเจ้านาย พ่อแม่ของเรา จะมีความยินดี ถ้าอุทิศตนต่อพ่อแม่ เจ้านายของเรา และบรรพบุรุษของเรา ก็จะมี ความยินดี

การศึกษา

การศึกษา เป็นสิ่งมีค่า แต่การศึกษานั้นเอง เป็นเหตุให้เกิดความผิด ผู้มีปัญญากล่าวไว้ว่า การศึกษามีประโยชน์สมบูรณ์ ก็ต่อเมื่อการศึกษานั้น สามารถแสดงให้เห็นได้ว่า สิ่งใดผิด สิ่งใดถูก

จริงอยู่ การศึกษา เป็นกำลังยกใจคนให้สูงขึ้น แต่ผู้ได้รับการศึกษา มักจะ “เกิน” อยู่เสมอ ความคิดที่มากไปด้วยการศึกษา มักจะเป็นความคิดมีเล่ห์เหลี่ยม

จงศึกษาเถิด แต่ต้องระวัง อย่าให้การศึกษพาออกนอกทาง ทางของเรามีอยู่เพียงหนึ่งและทางเดียว

การฝึกฝน

1. การฝึกฝนตน ไม่มีที่สิ้นสุด ครั้งหนึ่งเราอาจรู้สึกว่าเป็นผู้ใหญ่ แต่เราจะเป็นใหญ่อยู่เช่นนั้นไม่ได้นาน ถ้าเราไม่มีการฝึกฝน(ให้เป็นคนเล็ก)

ผู้จะก้าวขึ้นสู่ที่สูง ต้องรู้สึกตัวเสมอว่า ตนเองยังอยู่ในที่ต่ำ คนภายหลังมักนับถือผู้ที่ค่อย ๆ เดิน ไปตามทางที่มุ่งหมาย ว่าเป็นผู้ดี เพราะผู้ที่เป็นเช่นนั้น คือ ผู้ที่มีการฝึกฝนตน

2. ตลอดชีวิตของตน อยู่ได้ด้วยการฝึกฝน เราควรดูคนอื่น เป็นตัวอย่างแห่งการฝึกฝน ไม่ใช่ดูตัวตัวเองเป็นตัวอย่างของตัวเอง

ร่างกายและวิญญาณ

ก่อนสิ่งใด นักรบทุกคน ควรยกร่างกาย และวิญญาณให้เป็นข้าช่วงใช้แก่เจ้านาย แล้วแสวงหาความรู้ มีใจเมตตากรุณา และมีความอดทน การแสวงหาความรู้ หมายถึงการยอมรับคำแนะนำของคนทั้งหลาย เมตตากรุณา หมายถึงการทำประโยชน์ให้แก่คนอื่น ความอดทนคือความกล้าทำงาน

สิ่งเหล่านี้ เป็นกิจประจำชีวิตของนักรบ ผู้ใดมองเห็นค่าของคุณความดีที่กล่าว ผู้นั้นสามารถปฏิบัติตาม

หลักเหล่านี้ได้ทุกคน

กิจการที่ต้องทำ

เมื่อรับหน้าที่ให้มาทำสิ่งใด อย่ารุกร้าวก้าวหน้า ทำสิ่งนั้นจนเกินไป จงทำหน้าที่นั้นไปทีละน้อยตามความสามารถที่จะทำได้

ความกล้าและใจเป็นกุศล

หลัก “บุชฺโิโด” ข้อนี้ อ้างถึงคำสอนในพระพุทธศาสนาว่า

“นักรบรต ไม่สามารถปฏิบัติตนตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าได้ ถ้าหากภายนอกไม่มีความกล้า และภายในปราศจากผลอันเป็นกุศล นักรบก็เช่นเดียวกัน ภายนอกต้องกล้าหาญ ภายในต้องมีหัวใจเป็นกุศล คือมีเมตตากรุณา

“นักรบจะศึกษาเรื่องความกล้าหาญ ได้จากธรรมของนักรบจันใด นักรบย่อมศึกษาหลักความเป็นผู้มีใจใหญ่ ได้จากนักรบจันนั้น”

นักรบรูปหนึ่งเล่าว่า

“หลายปีแล้ว เวลาที่ข้าพเจ้าอุคตงค์แสวงธรรมอยู่ เมื่อข้าพเจ้าพบนักรบ เกิดความเลื่อมใสการกระทำที่กล้าหาญของเขา ได้พยายามขอคำแนะนำจากเขา ว่าควรปฏิบัติตนอย่างไรจึงจะเป็นผู้กล้าหาญเช่นนั้นได้ ข้าพเจ้าต้องการพบคนเหล่านี้ โดยไม่คำนึงถึงความเหนื่อยอ่อน ข้าพเจ้าต้องการพบคนเหล่านี้เพราะต้องการคำแนะนำ พระพุทธเจ้าสอนว่า การฟังคำแนะนำของคนอื่นเป็นทางของพระองค์”

การทดแทนบุญคุณ

เมื่อท่านรู้ จะเป็นใครก็ตาม เขาทำความดีแก่กายของท่าน หรือทำความดีแก่ตัวท่าน หรือเพียงประกอบความดีเช่นนั้น หน้าที่ของท่านมีอยู่อย่างเดียว คือการทดแทนบุญคุณ ไม่ว่าเวลาใดขามุไรทุกคนต้องรู้บุญคุณของ

คนอื่น คอยแสวงหาเวลาสนองบุญคุณคนอื่น และสนองบุญคุณนั้นไปตลอดชีวิต

ความดีของคนอื่นที่กระทำแก่ท่าน แม้เพียงเท่าเม็ดทราย ย่อมมีค่ากว้างใหญ่เท่าความกว้างของมหาสมุทร เพราะฉะนั้นชาмуไรต้องพยายามอยู่ตลอดชีวิต เพื่อทดแทนความดีอันกว้างใหญ่ของบุคคลเหล่านั้น

การชั่งใจ

เจ้าครองนครนาโอซิเงะ สั่งให้เขียนติดไว้ที่กำแพงเมือง ซึ่งคนทั้งหลายเห็นได้ง่าย ว่า “จงชั่งสิ่งที่มีน้ำหนักมาก ด้วยความสงบ” ชาмуไรลูกน้องผู้มีปัญญา ของนาโอซิเงะ ผ่านมาเห็นประกาศนั้น เขียนเติมลงไปได้ว่า “จงชั่งสิ่งที่มีน้ำหนักน้อย ด้วยความหนักแน่น”

ความอาฆาต

นักรบต้องเป็นสุภาพบุรุษ เมื่อถูกดูหมิ่นจากศัตรูมาครั้งหนึ่ง ควรระงับใจ ไม่ควรแสดงตัวให้ปรากฏ แต่ขณะเดียวกัน ถ้านักรบนั้น หลงลืมเสีย ไม่คิดต่อสู้กู้เกียรติยศของตน ประชาชนจะพากันดูหมิ่น

เมื่อใครทำผิดแก่เรา ถึงเวลาที่เราแก้แค้นได้ นักรบไม่ควรละโอกาสนั้น แต่ต้องไตร่ตรองเท่าชีวิต ท่านอาจยอมเสียชีวิตได้ แต่ยอมเสียเกียรติยศไม่ได้ แม้มีศัตรูตั้งพันมา ยืนอยู่ต่อหน้าท่าน จงเดินไปข้างหน้า เพื่อพิฆาตศัตรูนั้น ท่านสามารถทำสิ่งที่ท่านปรารถนาจะทำ ได้เสมอ

การพิจารณาความผิด

หนทางข้างหน้า เป็นหนทางที่น่าพอใจ ถ้าท่านคอยยกโทษให้แก่บุคคลที่ทำงานผิดอยู่เรื่อยไป เขาจะทำความผิดหนักขึ้น และทำต่อไปตามที่เคยทำ บางขณะเขาอาจทำลายกฎ ไม่คำนึงถึงเหตุผล ดังนั้น ควรกวัดข้นบุคคลนั้น มิให้เขาทำผิดมากขึ้น จงทำตัวเหมือนปลายเข็ม มีหน้าที่ต้องเย็บผ้าขาด

เมื่อบุคคลทำความผิดมาก ควรได้รับการผ่อนปรนบ้างในบางคราว หากพิจารณาถึงคุณความดีที่เขาเคยมีอยู่ แต่ควรกวาดล้างต่อเขา อย่าปล่อยให้เขาทำความผิดต่อไปได้ ขอให้ระลึกว่าความผิดใหญ่เกิดได้ยาก แต่ความผิดน้อย มักจะมีมากและมีอยู่เนื่อง ๆ

เมื่อท่านจำเป็นต้องลงโทษบุคคลใดในครอบครัว จงเชื่อมั่นเสียก่อนว่า ท่านจะไม่ทำความผิดนั้น จงถามตัวท่านเองว่า ท่านได้สั่งสอนคนในครอบครัวของท่านดีแล้ว เพียงพอแล้ว สำหรับที่เขาปฏิบัติอยู่หรือไม่ นี่เป็นสิ่งสำคัญเพราะว่าบุคคลทุกคนภายในครอบครัวของท่าน โดยทั่วไปเขาจะพยายามทำสิ่งที่ท่านกระทำให้เขาเห็น (ทั้งดีและชั่ว) ไม่เร็ว มีไว้สำหรับหลังของบุคคลทุกคน โดยไม่มีการผ่อนปรน (แม้ตัวเอง)

ดวงใจคนเหมือนไม้ไผ่ ดัดไปทางไหน จะไปทางนั้น จงฝึกเตือนบุคคลด้วยความฉลาด จงใช้ปัญญาปกครองคน จงนำคนทั้งหลาย ไปตามทางที่เขาพอจะไปได้ จงสั่งสอนเขาให้เห็นสิ่งดีและชั่ว เราสามารถใช้บุคคลทุกคนได้เหมือนเครื่องมือทุกชนิด ย่อมใช้งานได้ตามชนิดที่แตกต่างกัน

การปรึกษาตัวเอง

1. ถ้ามีใครมาขอร้องให้แสดงความเห็นในที่สาธารณะ อย่าเพิ่งตกลงรับทันที จงพูดว่าขอลองคิดดูก่อน เมื่อถึงเวลาแสดงความเห็นใด ๆ จงทบทวนความเห็นนั้น ให้เป็นที่เข้าใจต้องแท็ก่อน เท่าที่เวลาอำนวยให้ทำ จงปรึกษากับคนผู้มีปัญญาก่อน ท่านจะได้รับประโยชน์ที่เกิดแก่ตัวท่านเสมอ อย่าดูถูกสติปัญญาของคนอื่น แม้แต่บ่าวของท่านเอง เขาก็มีปัญญา

การไม่ปรึกษาหารือเรื่องที่เกิดขึ้นกับใคร ทำให้เกิดความผิด จงปรึกษาใจตัวเองก่อน แล้วปรึกษาผู้มีปัญญา และปรึกษาคณะครอบครัวของท่านด้วย มีภาษิตว่า “ถ้าไม่มีใครคนใดอื่น จงปรึกษากับหัวเข่าของท่านเอง”

2. โดยเหตุที่ท่านเป็นผู้ใจแคบ มีความเข้าใจไม่มั่นคง มักเห็นแก่ตัว ห่างจากทางของสวรรค์ เพราะฉะนั้น ท่านควรไปปรึกษาคนอื่น คบค้าคนอื่นที่เขามีความคิดดีกว่าท่าน ทราบใดที่ท่านมีความระลึกถึงสติปัญญาของคนอื่น ท่านคือผู้ไม่เป็นคนเห็นแก่ตัวเองทราบนั้น

การปรึกษาหารือเรื่องใด ๆ กับบุคคลผู้ฉลาดสามารถดีกว่าท่าน เปรียบเหมือนต้นไม้ใหญ่ ที่มีรากหลายราก สามารถยึดลำต้นไว้ได้ มากกว่าต้นไม้ที่มีรากเพียงรากเดียว ถูกลมพัดมาโครมเดียว จะหล่นล้มทันที

3. บุคคลที่พร้อมจะแนะนำสิ่งใดแก่คนอื่น มีอยู่มาก แต่การแนะนำที่พอเชื่อได้ มีอยู่น้อย

4. เมื่อถึงคราวที่ท่านต้องแนะนำใคร ท่านต้องระวังตัว ต้องมีความคิดถี่ถ้วนก่อน

การแนะนำสิ่งใดแก่คนอื่น เป็นของง่าย เท่ากับจะเกิดผิดพลาดได้ง่ายเหมือนกัน

ระหว่างท่านกับเพื่อน หากเพื่อนของท่านเป็นคนมีนิสัยชั่ว เพื่อนที่ดีพยายามช่วยเหลือแก่นิสัยของเพื่อน หากคนชั่วกลายเป็นคนดีได้ เพราะการแก้ไขของท่าน นับว่าท่านได้กระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดแล้ว เพื่อประโยชน์แก่หมู่คณะ และแก่เจ้านายของท่านเอง

“บุชโศ” คือยุทธจริยาที่เป็นธรรมจรรยา ช่วยสอนสร้างคนญี่ปุ่นให้เป็นคนทำประโยชน์แก่ชาติและพระมหากษัตริย์ของตน คนญี่ปุ่น แม้ได้ประสบภัยใด ๆ แต่ยุทธจริยาอันเป็นธรรมจรรยาเหล่านี้ จะไม่มีวันเสื่อมสลายไปจากหัวใจของคนญี่ปุ่นได้

จบ ยุทธจริยา - ธรรมจรรยา ที่เรียกว่า “ฮางาคูระ บุชโศ” เพียงเท่านั้น

ท่านผู้เจริญ ท่านได้อะไรขึ้นมาบ้าง?